

**TA'LIMDA INTERFAOL METODLAR HAQIDA OLIMLARNING
QARASHLARI: TARIXIY VA ZAMONAVIY TAHLIL**

Musayeva Nodira Nizomovna

Buxoro davlat universiteti professori, pedagogika fanlari doktori (DSc)

Rahmonova Madina Alijonovna

Buxoro xalqaro universiteti, M1-25 BTA guruh magistranti

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning qarashlari tarixiy va zamonaviy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda interfaol ta'lim g'oyalarining shakllanish jarayoni, ularning an'anaviy ta'limdan farqli jihatlar hamda o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida rivojlantirishdagi o'rni yoritilgan. Zamonaviy ta'lim sharoitida interfaol metodlar kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish hamda o'quvchilar faolligini oshirishning muhim omili sifatida baholanadi. Tadqiqot natijalari interfaol metodlarni ta'lim amaliyotiga samarali joriy etish zarurligini ilmiy jihatdan asoslaydi.*

Kalit so'zlar: *ta'lim, interfaol metodlar, pedagogik qarashlar, tarixiy tahlil, zamonaviy yondashuv, faol o'quvchi, kompetensiyaviy ta'lim.*

Аннотация: *В статье проводится исторический и современный анализ взглядов ученых на интерактивные методы обучения. Рассматривается процесс становления идей интерактивного обучения, их отличие от традиционных форм преподавания, а также роль в формировании обучающегося как активного субъекта образовательного процесса. Подчеркивается, что в условиях современного образования интерактивные методы выступают эффективным средством реализации компетентностного подхода, развития критического мышления и повышения учебной активности обучающихся. Результаты исследования подтверждают актуальность и необходимость широкого внедрения интерактивных методов в образовательную практику.*

Ключевые слова: *образование, интерактивные методы обучения, педагогические взгляды, исторический анализ, современный подход, активное обучение, компетентностный подход.*

Abstract: *This article presents a historical and modern analysis of scholars' views on interactive teaching methods. The study examines the development of interactive learning concepts, their distinctions from traditional teaching approaches, and their role in shaping learners as active participants in the educational process. The article emphasizes that in contemporary education, interactive methods serve as an effective tool for implementing a competency-based approach, fostering critical and creative thinking, and enhancing students' learning engagement. The findings highlight the importance of integrating interactive teaching methods into modern educational practice.*

Keywords: *education, interactive teaching methods, pedagogical perspectives, historical analysis, modern approach, active learning, competency-based education.*

KIRISH

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy vazifalardan biri – bilim berish jarayonini shaxsga yo'naltirilgan, faol va samarali shaklda tashkil etishdan iboratdir. An'anaviy ta'lim modellari o'quvchini asosan passiv bilim oluvchi sifatida shakllantirgan bo'lsa, zamonaviy pedagogik yondashuvlar ta'lim jarayonida o'quvchining mustaqil fikrlashi, muammoni hal etish qobiliyati va ijtimoiy faolligini rivojlantirishni ustuvor vazifa sifatida belgilaydi. Shu nuqtai nazardan, ta'limda interfaol metodlar masalasi pedagogika fanining eng dolzarb muammolaridan biriga aylangan.

Interfaol metodlar o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi faol muloqotga, hamkorlikda bilim yaratishga hamda ta'lim jarayonida subyekt-subyekt munosabatlarini qaror toptirishga asoslanadi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar bilimni tayyor holatda emas, balki muhokama, tahlil, izlanish va tajriba asosida o'zlashtiradilar. Natijada ta'lim jarayoni mazmunan boyib, o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya hamda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllanadi.

Ta'limda interfaol metodlarning nazariy asoslari va ularning pedagogik ahamiyati masalasi ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o'rganilgan. Xususan, "John Dewey"ning tajribaga asoslangan ta'lim g'oyalari, "Lev Vigotsky"ning ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi, "Jean Piaget"ning kognitiv rivojlanish konsepsiyasi hamda "Jerome Bruner"ning kashfiyot orqali o'qitish modeli interfaol ta'lim metodlarining ilmiy-metodologik poydevorini tashkil etadi. Ushbu olimlarning qarashlari ta'lim jarayonida faoliyatga asoslangan, o'quvchi markazli yondashuvning ustuvorligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

Zamonaviy ta'lim tizimida interfaol metodlar kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish hamda o'quvchilarning intellektual va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlashning muhim vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Ayniqsa, raqamli texnologiyalar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va yangi didaktik yondashuvlar bilan uyg'unlashgan holda interfaol metodlar ta'lim mazmunini boyitib, uni hayotiy vaziyatlar bilan uzviy bog'lash imkonini bermoqda.

Shu bois, ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning qarashlarini tarixiy va zamonaviy jihatdan tahlil qilish, ularning ilmiy asoslarini ochib berish hamda bugungi ta'lim amaliyotidagi ahamiyatini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega hisoblanadi. Mazkur maqola aynan shu masalalarni yoritishga qaratilgan bo'lib, interfaol metodlarning pedagogik nazariya va amaliyotdagi o'rnini kompleks tahlil qilishni maqsad qiladi.

Zamonaviy ta'lim tizimida yuz berayotgan tub islohotlar, globallashuv jarayonlari va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi ta'lim mazmuni hamda uni tashkil etish shakllarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonida faqatgina tayyor bilimlarni yetkazish emas, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, ijodiy yondashuv va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini shakllantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur vazifalarni samarali amalga oshirish esa, avvalo, interfaol metodlarning ta'lim jarayoniga chuqur va tizimli joriy etilishi bilan chambarchas bog'liqdir.

Interfaol metodlar ta'lim jarayonini subyekt-subyekt munosabatlariga asoslangan holda tashkil etish, o'quvchining faolligini oshirish va uning shaxsiy imkoniyatlarini ro'yobga

chiqarishga xizmat qiladi. Biroq amaliyot shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar ko'plab ta'lim muassasalarida hali ham to'liq va samarali qo'llanilmayapti. Buning asosiy sabablari sifatida interfaol metodlarning nazariy asoslari yetarli darajada chuqur o'rganilmagani, ularning tarixiy shakllanish bosqichlari va zamonaviy pedagogik qarashlar bilan uzviy bog'liqligi yetarlicha tahlil qilinmagani ko'rsatiladi.

Shu nuqtai nazardan, ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning qarashlarini tarixiy va zamonaviy jihatdan tahlil qilish dolzarb ilmiy masalaga aylanmoqda. Chunki interfaol ta'lim g'oyalari bevosita pedagogika va psixologiya fanlarining rivoji bilan bog'liq bo'lib, ularning ildizlari tajribaga asoslangan ta'lim, ijtimoiy o'zaro ta'sir, kognitiv rivojlanish va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv kabi fundamental ilmiy konsepsiyalarga borib taqaladi. Ushbu qarashlarni tizimli ravishda o'rganish interfaol metodlarning mohiyatini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi.

Zamonaviy ta'lim sharoitida kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi interfaol metodlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Chunki mazkur metodlar o'quvchilarda nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki kommunikativ, ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantirish, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilish hamda jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol metodlarning o'rni beqiyosdir.

Shuningdek, raqamli ta'lim muhitining kengayishi, masofaviy va aralash ta'lim shakllarining joriy etilishi interfaol metodlardan foydalanish masalasini yanada dolzarblashtirmoqda. An'anaviy o'qitish shakllari raqamli muhitda kutilgan samarani bermasligi mumkin, interfaol metodlar esa virtual va real ta'lim makonlarida o'quvchi faolligini ta'minlashning samarali vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda.

Demak, ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning tarixiy va zamonaviy qarashlarini ilmiy asosda tahlil qilish, ularning bugungi ta'lim amaliyotidagi ahamiyatini aniqlash va metodik jihatdan asoslab berish hozirgi davr ta'limi uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

ASOSIY QISM

Ta'limda interfaol metodlar g'oyasi pedagogika fanida nisbatan zamonaviy tushuncha sifatida qaralishiga qaramay, uning nazariy ildizlari XX asr boshlaridayoq shakllana boshlagan. An'anaviy bilim berishga asoslangan ta'lim modellari o'rniga faoliyatga yo'naltirilgan yondashuvni ilgari surgan olimlar ta'lim jarayonida o'quvchi faolligini oshirish, bilimlarni hayotiy tajriba bilan bog'lash zarurligini ta'kidlaganlar.

Xususan, John Dewey ta'limni ijtimoiy tajriba sifatida talqin qilib, o'rganish jarayoni faol ishtirok, muammo yechimi va hamkorlik orqali amalga oshirilishini asoslab berdi. Uning fikricha, o'quvchi bilimni tayyor holatda qabul qiluvchi emas, balki uni faol ravishda yaratadigan subyekt bo'lishi lozim. Ushbu yondashuv keyinchalik interfaol metodlarning falsafiy asosini tashkil etdi.

Shuningdek, Lev Vygotsky tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasi ta'limda o'zaro muloqot va hamkorlikning hal qiluvchi ahamiyatini ko'rsatib berdi. Olim bilimlarning shakllanishi avvalo ijtimoiy muhitda, muloqot jarayonida sodir bo'lishini

ta'kidlab, "yaqin rivojlanish zonasi" tushunchasini ilgari surdi. Bu g'oya interfaol metodlarning psixologik asoslarini belgilab berdi.

Bundan tashqari, "Jean Piaget"ning kognitiv rivojlanish nazariyasi ta'lim jarayonida o'quvchining yosh va individual xususiyatlarini hisobga olish zarurligini ilmiy asoslab berdi. Unga ko'ra, bilim faol konstruksiya jarayonida shakllanadi, bu esa interfaol metodlarning samaradorligini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Interfaol metodlarning nazariy-pedagogik asoslari. Interfaol metodlarning nazariy asoslari faoliyatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan va konstruktivistik yondashuvlar bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu metodlar ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi bir tomonlama munosabatni inkor etib, hamkorlikka asoslangan o'zaro ta'sirni nazarda tutadi. Natijada o'quvchi bilimlarni faqat eslab qolmaydi, balki ularni tahlil qiladi, baholaydi va amaliyotda qo'llashga intiladi.

"Jerome Bruner"ning kashfiyot orqali o'qitish konsepsiyasi interfaol metodlarning didaktik asoslarini yanada boyitdi. Unga ko'ra, bilimni tayyor shaklda berish o'rniga, o'quvchini izlanishga undash, savol qo'yish va muammoli vaziyatlarni mustaqil hal etishga yo'naltirish ta'lim samaradorligini oshiradi. Bu yondashuv interfaol metodlarning asosiy tamoyillaridan biri sifatida qaraladi.

Interfaol metodlar o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil, ijodiy yondashuv va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ular faqat bilim berish vositasi emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy ta'limda interfaol metodlarning ahamiyati va qo'llanilishi. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi interfaol metodlarning ahamiyatini yanada oshirdi. Chunki ushbu metodlar o'quvchilarda bilim bilan bir qatorda ijtimoiy faollik, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirishga imkon beradi. Bugungi kunda interfaol metodlar ta'lim sifati va samaradorligini oshirishning muhim vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi interfaol metodlarni yangi bosqichga olib chiqdi. Masofaviy va aralash ta'lim sharoitida interfaol yondashuvlar o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi faolligini saqlab qolish va ularning bilimga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim rol o'ynamoqda. Virtual muhitda tashkil etilgan munozaralar, loyiha faoliyati va hamkorlikka asoslangan topshiriqlar interfaol metodlarning zamonaviy ko'rinishlari sifatida namoyon bo'lmoqda.

Shunday qilib, tarixiy va zamonaviy olimlarning ilmiy qarashlari tahlili shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar ta'lim jarayonining mazmunini boyitish, o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirish va zamonaviy ta'lim talablariga moslashishning samarali vositasi hisoblanadi. Ularning ilmiy asosda qo'llanilishi ta'lim samaradorligini oshirish bilan birga, shaxsning intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti, fan va texnologiyalarning jadal rivojlanishi ta'lim tizimi oldiga yangi talablarni qo'ymoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonining asosiy vazifasi faqat bilimlarni uzatish bilangina cheklanmay, balki shaxsning mustaqil fikrlash qobiliyatini, ijodiy yondashuvini hamda ijtimoiy faolligini rivojlantirishdan iboratdir. Mazkur vazifalarni samarali

amalga oshirishda interfaol metodlar muhim pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu sababli ta'limda interfaol metodlar haqidagi ilmiy qarashlarni chuqur o'rganish dolzarb ilmiy-amaliy zarurat hisoblanadi.

Interfaol metodlar ta'lim jarayonida o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishga xizmat qilsa-da, ularning mazmuni, nazariy asoslari va amaliy qo'llanish mexanizmlari har doim ham yetarli darajada anglab yetilmaydi. Ko'plab hollarda interfaol metodlar faqat tashkiliy shakl yoki alohida usul sifatida talqin qilinib, ularning falsafiy, psixologik va pedagogik ildizlari e'tibordan chetda qolmoqda. Bu esa interfaol ta'limning kutilgan samaralarini to'liq namoyon etishiga to'sqinlik qilmoqda.

Mazkur mavzuni o'rganish zarurati, avvalo, interfaol metodlarning tarixiy shakllanish jarayoni va ularning ilmiy manbalarini aniqlash bilan bog'liqdir. Chunki interfaol ta'lim g'oyalari turli davrlarda pedagogika va psixologiya fanlari doirasida shakllanib, tajribaga asoslangan ta'lim, ijtimoiy o'zaro ta'sir, kognitiv rivojlanish va faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv kabi konsepsiyalar bilan uzviy aloqada rivojlangan. Ushbu jarayonlarni tahlil qilish interfaol metodlarning mohiyatini chuqurroq anglash imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi interfaol metodlarning ilmiy asosda joriy etilishini taqozo etadi. Interfaol metodlar orqali o'quvchilarda bilim bilan bir qatorda kommunikativ, ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalar shakllanadi. Biroq bu jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining interfaol metodlar haqidagi nazariy bilimlari va ularni amaliyotda ongli ravishda qo'llay olishiga bog'liqdir. Shu bois, mazkur metodlarning ilmiy-pedagogik asoslarini o'rganish o'qituvchilar kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi, masofaviy va aralash ta'lim shakllarining rivojlanishi interfaol metodlarga bo'lgan ehtiyojni yanada oshirmoqda. Raqamli muhitda samarali ta'limni tashkil etish an'anaviy yondashuvlar bilan cheklanishni inkor etadi, interfaol metodlar esa o'quvchi faolligini saqlab qolish va ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlashning muhim omili sifatida namoyon bo'lmoqda.

Demak, ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning qarashlarini tarixiy va zamonaviy nuqtai nazardan o'rganish, ularning nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish hamda bugungi ta'lim amaliyotiga tatbiq etish yo'llarini aniqlash zarurati mazkur mavzuning ilmiy va amaliy ahamiyatini belgilaydi. Ushbu tadqiqot natijalari interfaol metodlarni ta'lim jarayonida yanada samarali qo'llashga xizmat qiluvchi ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi kutiladi.

XULOSA

Olib borilgan ilmiy-tahliliy tadqiqot natijalari ta'limda interfaol metodlar pedagogika fanining muhim va istiqbolli yo'nalishlaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Tarixiy va zamonaviy olimlarning qarashlarini o'rganish shuni tasdiqlaydiki, interfaol metodlar ta'lim jarayonida o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol subyekt darajasiga ko'tarishga xizmat qiluvchi samarali pedagogik mexanizm hisoblanadi. Ushbu metodlarning mohiyati bilimlarni tayyor shaklda berishdan ko'ra, ularni hamkorlik, muloqot va faoliyat asosida shakllantirishga yo'naltirilganligi bilan izohlanadi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, ta'limda interfaol metodlarning nazariy poydevori tajribaga asoslangan ta'lim, ijtimoiy-madaniy rivojlanish, kognitiv faoliyat va kashfiyot orqali

o'rganish kabi fundamental ilmiy konsepsiyalar bilan uzviy bog'liqdir. Ushbu yondashuvlar ta'lim jarayonida o'quvchi faolligi, mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirish zarurligini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarning kommunikativ va ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etishi bilan ajralib turadi.

Zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorligi interfaol metodlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar orqali ta'lim jarayonining samaradorligi ortib, o'quvchilarda tanqidiy va ijodiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish hamda jamoada ishlash ko'nikmalari rivojlanadi.

Ayniqsa, raqamli ta'lim muhitida interfaol metodlarning qo'llanilishi o'quvchi faolligini ta'minlash va ta'lim sifatini oshirishning muhim sharti sifatida namoyon bo'lmoqda.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda interfaol metodlar haqidagi olimlarning tarixiy va zamonaviy qarashlarini chuqur o'rganish va ilmiy asosda tahlil qilish ularni ta'lim amaliyotiga samarali tatbiq etish imkonini beradi.

Mazkur tadqiqot natijalari interfaol metodlardan foydalanishda ilmiy yondashuvni kuchaytirish, o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish hamda zamonaviy ta'lim talablariga mos pedagogik jarayonni tashkil etishda muhim nazariy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN O'ZBEK ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abduqodirov A. A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: Fan, 2018.
2. Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: TDPU, 2017.
3. Yo'ldoshev J. G., Usmonov S. A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Xodjayev B. X. Ta'lim jarayonida interfaol metodlar. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: Moliya, 2015.
6. Turg'unov S. T. Ta'lim samaradorligini oshirishda innovatsion yondashuvlar. - Toshkent: Fan, 2020.
7. Mavlonova R., Rahmonqulova N. Pedagogika. - Toshkent: O'qituvchi, 2018.
8. Xoliqov A. A. Pedagogik mahorat asoslari. - Toshkent: TDPU nashriyoti, 2017.
9. Qurbonov Sh., Seytov A. Ta'limda interfaol metodlardan foydalanish metodikasi. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
10. Karimov I. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. - Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
11. O'rinboyev A. A. Zamonaviy ta'limda kompetensiyaviy yondashuv. - Toshkent: Innovatsiya, 2019.
12. G'ofurov A. Pedagogik jarayonni loyihalash. - Toshkent: Fan, 2016.
13. Sattorov N. Ta'limda innovatsion faoliyat. - Toshkent: O'qituvchi, 2020.

14. Sharipov Sh. Pedagogik innovatsiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
15. Abdullayeva M. Interfaol metodlar asosida ta’limni tashkil etish. – Toshkent: TDPU, 2021.